

РІШЕННЯ

щодо присудження наукового ступеня доктора наук

Спеціалізована вчена рада з присудження наукового ступеня доктора наук Д 29.053.01 Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” Міністерства освіти і науки України прийняла рішення про присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук Сисоєву Олексію Володимировичу на підставі прилюдного захисту докторської дисертації «Тенденції професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндській Республіці, Республіці Польща і Україні» на правах рукопису за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

«28» вересня 2023 року, протокол № 6.

Сисоєв Олексій Володимирович, 1978 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 1999 році Київський національний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю „Фізика” та здобув кваліфікацію магістра фізики, викладача.

Кандидат економічних наук зі спеціальності «Економіка та управління національним господарством» з 2018 року, доцент кафедри економіки, підприємництва, менеджменту ПВНЗ «Київський міжнародний університет» з 2020 року.

Працює доцентом кафедри економіки, підприємництва і менеджменту в ПВНЗ «Київський міжнародний університет», Міністерство освіти і науки України, з 2019 р. до сьогодні.

Докторська дисертація виконана на кафедрі економіки, підприємництва і менеджменту в ПВНЗ «Київський міжнародний університет».

Рекомендовано до захисту 26 травня 2023 року.

Здобувач має 41 наукову працю, у тому числі: 1 одноосібна монографія; 1 розділ у колективній монографії; 2 одноосібні методичні рекомендації; 23 статті у провідних фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 5 статей у журналах, що індексуються у наукометричних базах Scopus та WOS; 2 публікації у зарубіжних періодичних виданнях; 7 тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Опоненти:

Загородня Алла Анатоліївна, доктор педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України, дала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Вважаємо, що автору необхідно було б більш ґрунтовно розкрити необхідність доповнення філософського рівня методології дослідження світоглядним компонентом як таким, що не часто зустрічається у роботах докторського рівня.

2. У роботі автор зазначає, що у Фінляндії з метою навчання циркулярної економіки впровадили у школах поглиблені програми навчання математики і природничих дисциплін (с.127–128). Вважаємо, що це питання потребує подальшого вивчення з огляду на: актуальність проблем природничо-математичної освіти в Україні; результати оцінки здатності українських учнів використовувати знання відповідно до досліджень PISA, яке визначає якість робочої сили через 10 років, а для PISA-2024 провідною компетентністю буде саме природничо-наукова; а також, на жаль, невеликий конкурс серед абітурієнтів на природничо-математичні спеціальності.

3. Своїм дослідженням автор доводить, що навчатися циркулярної економіки повинні фахівці всіх напрямів. Вважаємо надзвичайно важливим продовжити дослідження у цьому напрямі, оскільки тільки за такої умови можливе повосенне відновлення України на засадах сталого розвитку.

4. На нашу думку, навчальний план підготовки бакалаврів із циркулярної економіки у Сілезькій Політехніці, поданий у додатку Н (с. 552 – 557), необхідно було б подати українською мовою у повному обсязі.

5. У дисертації зустрічаються мовленнєві та стилістичні огріхи.

Желанова Вікторія В'ячеславівна, доктор педагогічних наук за спеціальностями 13.00.04. – теорія та методика професійної освіти, професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук факультету педагогічної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, дала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Цінність представленого дослідження у контексті сучасної методології наукових досліджень, на наш погляд, полягає у презентації п'ятирівневої схеми методологічного аналізу. Проте, вважаємо, що цей суттєвий аспект дисертації недостатньо висвітлено в тексті реферату, що було б доцільним задля привернення уваги до міждисциплінарних досліджень у галузі освіти загалом і, зокрема, такого освітньо-наукового напрямку, як освітологія.

2. У підрозділі 1.2. дисертації здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки фахівців для економічної галузі й результатом цієї аналітичної роботи стала розробка трьох компонентної класифікації проблем. Поряд з цим, у підрозділі 4.1 розглядаються дослідження вітчизняних науковців у галузі економіки й педагогіки у ракурсі становлення професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки. На наш погляд, інформацію цих підрозділів варто було б синтезувати з метою покращення цілісності сприйняття тексту дисертації.

3. Абсолютно очевидною є практична цінність роботи, про що свідчать розроблені автором методичні рекомендації «Професійна підготовка фахівців із циркулярної економіки: досвід Республіки Польща» і «Професійна підготовка фахівців із циркулярної економіки: досвід Фінляндської Республіки» для викладачів та студентів закладів вищої освіти різних напрямів підготовки. Разом з тим вважаємо, що автору доцільно звернути увагу на практичну доцільність розділу 5 дисертації, що стосується

перспективних напрямів та рекомендацій для України щодо професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки з урахуванням досвіду Фінляндії і Польщі й оприлюднити їх у відповідних методичних рекомендаціях.

4. У тексті дисертації використовуються поняття, які, на нашу думку, не отримали достатнього обґрунтування й висвітлення, а саме: «циркулярний» ринок праці, «циркулярні» професії. Маємо рекомендувати автору звернути увагу на ці феномени в наступних розвідках.

Біницька Катерина Миколаївна, доктор педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, професор кафедри педагогіки, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, дала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Позитивно оцінюємо, що автор методологічну основу дослідження вивчає на п'яти рівнях (с. 6 реферату та с. 37, 101 дисертації). Водночас, вважаємо, що філософсько-світоглядний рівень доцільно було б більш детально обґрунтувати, зокрема терміну «світоглядний».

2. На с. 126 дисертації автором висвітлено результати Дослідження Фонду Еллен МакАртур відповідно до якого зазначено, що сьогодні 138 закладів вищої освіти впроваджують навчання циркулярної економіки (у Фінляндії, Нідерландах, Великій Британії, Китаї, США). На нашу думку, робота виграла б, якщо автор вивчив би динаміку розвитку освітніх програм з підготовки фахівців циркулярної економіки у всіх країнах ЄС.

3. Рецензована дисертація передбачає паралельне порівняння професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у трьох країнах – Республіці Фінляндії, Республіці Польща та в Україні, і в цьому полягає беззаперечна наукова новизна роботи. Ефективним інструментом для проведення такого порівняння компаративістами світового рівня визначено використання методу аналітичних таблиць. Використання методу аналітичних таблиць, які уможливають акцентувати увагу на ключових, спільних та відмінних характеристиках досліджуваного явища, на нашу думку, посилює б достовірність висновків дисертаційної роботи.

4. В цілому позитивно оцінюємо проаналізовану велику кількість освітніх і навчальних програм Республіки Фінляндії, Республіки Польща та України з професійної підготовки майбутніх фахівців циркулярної економіки, що здійснено у 2-4 розділах дисертаційної роботи. Однак, на нашу думку, представлені програми, таблиці та аналіз освітніх компонентів доцільно було б перенести у додатки, щоб скоротити обсяг дисертаційної роботи.

5. У дисертації зустрічаються мовленнєві та стилістичні огріхи, водночас зазначимо, що це зумовлено використанням великої кількості (350) автентичних джерел іноземними мовами.

На докторську дисертацію та реферат надійшли відгуки:

1. Від доктора педагогічних наук, професора Відокремленого структурного підрозділу «Рівненський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» Тетяни КРИСТОПЧУК.

Відгук позитивний. Зауважень немає.

2. Від доктора педагогічних наук, професора, декана факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Тетяни ФЕДІРЧИК.

Відгук позитивний. Зауважень немає.

3. Від доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Людмили ЗЕЛЕНСЬКОЇ.

Відгук позитивний. Зауважень немає.

4. Від кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 2 від 15 вересня 2023р.), підготовлений доктором педагогічних наук, професором кафедри Наталією Колядою.

Відгук позитивний. Зауважень немає.

5. Від кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Українського Державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол 1, від 29.08.2023р.), підготовлений доктором педагогічних наук, професором, завідувачем кафедри Ренате ВАЙНОЛОЮ.

Відгук позитивний. Зауважень немає.

6. Від доктора педагогічних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України, декана факультету економіки та управління Київського університету імені Бориса Грінченка В'ячеслава ОСАДЧОГО.

Відгук позитивний. **Зауваження:** у рефераті не достатньо розкрито організацію безперервного підвищення кваліфікації працівників із циркулярної економіки.

7. Від доктора педагогічних наук, професора, декана факультету права, гуманітарних і соціальних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського Тамари ПОЯСОК.

Відгук позитивний. **Зауваження:** з метою наочного представлення практичної цінності дослідження, доцільно було б надати в рефераті рекомендації для України щодо професійної підготовки фахівців з циркулярної економіки відповідно до визначених напрямків у вигляді таблиці.

8. Від кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №1 від 29 серпня 2023 р.), підписаний завідувачем кафедри, доктором педагогічних наук, професором Оленою КВАС.

Відгук позитивний. Зауважень немає.

9. Від доктора педагогічних наук, професора Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» Віктора ДУГАНЦЯ.

Відгук позитивний. **Зауваження:** необхідно, щоб більше уваги було приділено аграрній освіті з огляду на важливість упровадження у цей сектор економічної діяльності циркулярних економічних моделей.

10. Від кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 3 від 05.09.2023 р.), підписаний доктором педагогічних наук, професором, завідувачем кафедри Ольгою АКІМОВОЮ.

Відгук позитивний. **Зауваження:** у рефераті на с. 17 належним чином вписані європейські підходи до розуміння змісту поняття «компетентність з циркулярної економіки» як нового для українського освітнього дискурсу. Можливо доцільно було б ширше вписати структуру цього поняття в рефераті.

11. Від доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана Марини АРТЮШИНОЇ.

Відгук позитивний. **Зауваження:** 1. У рефераті зазначено, що провідною концептуальною ідеєю дослідження є міждисциплінарність досліджуваної проблеми. Водночас це поняття у змісті реферату розкрито недостатньо. Також в рефераті слабо висвітлено сутність введеного до методологічної основи дослідження міждисциплінарного рівня. 2. При розкритті виявлених тенденцій у підготовці фахівців із циркулярної економіки у Республіці Фінляндія, Республіці Польща і Україні в рефераті дисертації автор здійснює лише констатацію виявлених особливостей, не надаючи їм критичної оцінки. Можливо слід було також вказати хоча б кілька проблем та слабких місць такої підготовки у досліджуваних країнах.

У дискусії взяли участь члени докторської ради:

Людмила БУТЕНКО, доктор педагогічних наук, спеціальність 13.00.04, **зауваження:** 1) у рефераті не вистачило позначення сутності поняття «циркулярність» не тільки з точки зору економіки, а якраз у більш широкому міждисциплінарному контексті; 2) не зовсім зрозуміло, чому у науковій новизні зовсім не позначена така позиція, як компетентність фахівців з циркулярної економіки; 3) навряд чи у компетентності є позиція проєктування, оскільки автор зауважує, що компетентність пов'язана з якісними характеристиками особистості, а проєктування – це процес; 4) потрібно було також зафіксувати позицію дуальної освіти, адже в Україні зараз це достатньо використовувана технологія і вона не є абсолютно новою, бо у нас є досвід реалізації саме дуальної освіти; Наталія ВОЛКОВА, доктор педагогічних наук, спеціальність 13.00.04, **зауваження:** хочу побажати, щоб здобувач досить обережно ставився до висловлень, які він презентує, як усталені наукові позиції, або наукові підходи, наприклад, я не дуже погоджуюсь, що метод навчання є міждисциплінарним, не погоджуюсь, що є метод навчання професійно орієнтований; В'ячеслав БАБИЧ, доктор педагогічних наук, спеціальність 13.00.04, без зауважень; Вікторія

СТЕПАНЕНКО, доктор педагогічних наук, спеціальність 13.00.05, без зауважень; Світлана БАДЕР, доктор педагогічних наук, спеціальність 13.00.04, без зауважень; Марія ПОЧИНКОВА, доктор педагогічних наук, спеціальність 13.00.04, без зауважень; Ірина МИГОВИЧ, доктор педагогічних наук, спеціальність 13.00.05, без зауважень; Олена КАРАМАН, доктор педагогічних наук, спеціальність 13.00.05, без зауважень.

При проведенні таємного голосування виявилось, що із 14 членів докторської ради, 1 член ради є кандидатом наук без права голосу, відтак взяли участь у голосуванні 13 осіб (з них 7 докторів наук за профілем дисертації), проголосували:

«За» 13 членів докторської ради,
«Проти» – немає,
недійсних бюлетенів – немає.

ВИСНОВОК

спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 у Державному закладі «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» про дисертаційну роботу **Сисоєва Олексія Володимировича** «Тенденції професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндській Республіці, Республіці Польща і Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук (доктора наук) зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

від 28 вересня 2023 року
протокол № 6

На підставі вивчення дисертаційної роботи Сисоєва Олексія Володимировича «Тенденції професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндській республіці, Республіці Польща і Україні», виступів офіційних опонентів – Загородньої Алли Анатоліївни, доктора педагогічних наук, професора, головного наукового співробітника, відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ); Желанової Вікторії В'ячеславівни, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри освітології та психолого-педагогічних наук факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ); Біницької Катерини Миколаївни, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, м. Хмельницький; відгуків про реферат дисертаційної роботи та матеріалів прилюдного захисту, спеціалізована вчена рада

ухвалила:

Дисертаційна робота Сисоєва Олексія Володимировича є самостійним завершеним дослідженням актуальної проблеми теорії та методики професійної освіти, яка набуває значної актуальності для повоєнного

відновлення України – тенденції професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндській республіці, Республіці Польща і Україні.

Дисертаційна робота виконана згідно з науковою темою ПЗВО «Київський міжнародний університет» – «Змістовно-технологічне забезпечення якості професійної освіти в умовах багатопрофільного університету» (державний реєстраційний № 0121U107445) та наукової теми економічного факультету ПЗВО «Київський міжнародний університет» – «Стійкий розвиток економічної системи України в умовах державно-приватного партнерства» (державний реєстраційний № 0121U108845).

Тема дисертації затверджена Вченою радою ПЗВО «Київський міжнародний університет» (протокол № 4 від 30 листопада 2020 р.), узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 02 лютого 2021 р.) та підтримана при обговоренні результатів дослідження на фаховому науковому семінарі розширеного засідання кафедри психології та педагогіки навчально-наукового інституту лінгвістики та психології ПЗВО «Київський міжнародний університет» і кафедри педагогіки навчально-наукового інституту педагогіки і психології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 9 від 12 квітня 2023 р.).

Актуальність теми дослідження. Стрімке погіршення екології довкілля вимагає подолання негативних явищ цивілізаційної діяльності людства. Життєдіяльність суспільства, як суспільства споживання, обертається трагедією для здоров'я людей та глобального розвитку загалом. За таких умов виникає необхідність у нових напрямках професійної підготовки фахівців, здатних до врахування цілей сталого розвитку та збереження навколишнього середовища. Поняття «циркулярна економіка» (економіка замкненого циклу) відносно нещодавно з'явилося в міжнародному науковому дискурсі. Уперше цей термін введено міжнародним Фондом Елен МакАртур (Ellen McArthur Foundation) у 2013 році. Основні принципи циркулярної економіки ґрунтуються на подовженні життєвого циклу продукції, відновленні ресурсів, переробленні вторинної сировини, переході до відновлюваних джерел енергії задля збереження навколишнього середовища і здоров'я населення. Європейською Комісією розроблено та прийнято «Пакет циркулярної економіки», який охоплює сукупність законодавчих ініціатив, цільових показників щодо перероблення відходів, технології зміни традиційної лінійної моделі економіки на кругову (циркулярну). Професійна підготовка фахівців із циркулярної економіки є новим інноваційним напрямом, спрямованим на вирішення виробничих проблем з урахуванням відтворення безпечного навколишнього середовища, а тому набуває значної актуальності для повоєнного відновлення України.

Підґрунтям концептуальних основ дослідження виступають: закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998; зі змінами 2022), «Про фахову передвищу освіту» (2019); Указ Президента України «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» (2020), розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2022); Концепція розвитку економічної освіти в Україні (2003), Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року (2019).

Євроінтеграційне спрямування модернізації професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти України зафіксовано в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015); Постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), «Про затвердження переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015); наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» (2007).

У зазначених документах наголошується на необхідності трансформаційних змін, як у теорії професійної освіти, так й у її практичній реалізації.

В Україні здійснювалися вагомі дослідження професійної підготовки фахівців у різних країнах (Н. Авшенюк; Ф. Андрушкевич, О. Біляковська, А. Загородня, С. Заскалета, А. Каплун, Т. Кристопчук, О. Локшина, Н. Мосьпан, Л. Пуховська, А. Сбруєва, К. Хоменко та ін.); вивчаються різні аспекти професійної підготовки економістів (М. Артюшина, Г. Дутка, Є. Іванченко, М. Левочко, Т. Поясок та ін.), сталого розвитку (О. Івашенко, Н. Резнікова, С. Скібіна, О. Ханова, М. Шинкарчук та ін.); освіти для сталого розвитку (І. Коренева, О. Хмелевська та ін.). Питання циркулярної економіки в Україні досліджують виключно економісти (Д. Бусарєв, О. Греськів, І. Зварич, В. Лойко, В. Потапенко, Л. Сергієнко, О. Хоменко та ін.). В окремих дослідженнях (Г. Глухова, Г. Вархолик) порушуються питання формування екологічної культури студентів економічних спеціальностей.

Разом з тим в останні роки відбувається обмін досвідом університетами різних країн щодо розроблення освітніх програм для підготовки фахівців із циркулярної економіки, зокрема: Азербайджана (Mammadov & Vali, 2020), Бельгії (Janssens et al, 2021), Бразилії (Maruyama et al, 2019; Ottoni et al, 2022), Великої Британії (Circular economy direction of travel statement for London's higher education institutes, 2020), Індії (Jaglan et al, 2022), Іспанії (Rodriguez-Chueca et al, 2020), Італії (Giannoccaro et al, 2021), Китаю (Nibbi et al, 2019), Латвії (Dimante et al, 2016), Латинської Америки (Salas et al, 2021), Литви (Kalnbalkite et al, 2022), Нідерландів (Nurdiana et al, 2019), Південної Африки

(Owojori et al, 2022), Румунії (Pelau & Chinie, 2018; Virsta et al, 2020), США (Designing out waste and driving a circular economy on a university campus, 2021), Таїланду (Narathorn, 2021), Фінляндії (Korsunova et al, 2021), Швеції (Whalena et al, 2018). Розробляються методичні засади підготовки фахівців із циркулярної економіки, зокрема педагогічні принципи створення навчальних курсів (Kirchherr & Piscicelli; Sanchez et al), використання онлайн курсів (Loste et al), упровадження методу симуляції та ігор (de la Torre et al), проєктне (Gonzalez-Dominguez et al) та проблемне (Pino & Rodriguez) навчання. Вивчаються особливості навчання циркулярної економіки фахівців різних спеціальностей, зокрема бізнесу (Dimante et al; Mendoza et al), інженерів (Ormazabal et al), дизайну (Wandl et al; Whitehill et al), харчової галузі (Eralinna, & Szymoniuk; Kilkis & Kilkis), архітекторів (Gomes et al), учителів (Bugallo-Rodriguez & Vega-Marcote; Sanchez-Emeterio & Figueira), підприємців (Del Vecchio et al), економістів (Williams et al).

Лідером у Європейському Союзі щодо професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки є Фінляндська Республіка. Науковці Фінляндії вивчають як загальні питання переходу промисловості до економіки замкненого циклу (Arlander, Ruohomaa & Ivanova, Jarvenpaa et al.; Järvinen & Sinervo,), так і перспективи різних галузей господарства щодо розвитку циркулярної економіки, зокрема мореплавства (Husgafvel), лісогосподарства (Husgafvel et al), будівництва (Karhu & Linkola), електроніки (Deviatkin et al), водопостачання та водовідведення (Liikanen et al.; Laitinen et al.). Порушуються питання переходу до циркулярної економіки цілих міст (Sahima et al) та регіонів Фінляндії (Vanhamaki et al). Досвід навчання циркулярної економіки в освітніх закладах Фінляндії висвітлюється як науковцями (К. Лаасасенаго (K. Laasaseno), Р. Лауханен (R. Lauhanen), А. Херранен (A. Herranen), К. Кнууттіла (K. Knuuttila), Дж. Суомінен та П. Вілюксела (J. Suominen & P. Viluksela)), так і практиками (Р. Сільвеннойнен (R. Silvennoinen), Н. Паюнен (N. Rajunen), А. Єхлеф (A. Yekhlef), Т. Форслунд (T. Forslund), Р. Рісанен (R. Rissanen)).

Республіка Польща також приділяє значну увагу розвитку циркулярної економіки та професійної підготовки фахівців до її впровадження. На необхідності навчання циркулярній економіці наголошують у своїх працях А. Чапліцка-Котас (Agnieszka Czaplicka-Kotas), І. Кульчицька (Joanna Kulczycka), М. Маліновський (Mateusz Malinowski), Я. Гловацький (Jakub Głowacki), П. Копичинський (Piotr Kopusiński), Л. Маміца (Lukasz Mamica) тощо. Освітній досвід польських університетів із упровадження циркулярної економіки досліджують А. Клімська (A. Klimska), М. Сукеннік (M. Sukiennik), К. Зибала (K. Zybala), Д. Фукса (D. Fuksa), М. Кесек (M. Kesek). Значення вищої освіти для досягнення цілей сталого розвитку розглядають П. Петшак (P. Pietrzak), Т. Рокіцький (T. Rokicki), А. Перковська (A. Perkowska), Б. Клепацький (B. Klepacki), С. Березинський, П. Зілковська (S. Bereziński & P. Ziolkowska) та ін.

Представлено далеко не повний перелік напрямів, у яких успішно працюють вітчизняні та зарубіжні науковці, а їх роботи є прикладом ефективного вирішення поставлених у наукових розвідках завдань.

Проте, проблема щодо виявлення тенденцій професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндській Республіці, Республіці Польща і Україні не вивчалася і не була предметом окремого дослідження як цілісного явища з виявленням тенденцій, їх порівнянням, визначенням перспективних напрямів і рекомендацій для України щодо створення системи професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки з урахуванням фінського і польського досвіду задля повоєнного відновлення України на засадах сталого розвитку.

Дослідження спрямовано на подолання *глобальної суперечності* між зростаючими вимогами щодо досягнення цілей сталого розвитку, спрямованості глобальної економіки на збереження довкілля, вимогами світової спільноти щодо впровадження моделей циркулярної економіки, спрямованих на збереження навколишнього середовища, попередження глобальних катаклізмів та відсутністю в Україні системи професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки, просвіти населення щодо цілей сталого розвитку та необхідності впровадження циркулярної економіки; та *часткових суперечностей* між: необхідністю відновлення України на засадах циркулярної економіки і сталого розвитку та відсутністю підготовки фахівців із таким досвідом; статусом України на членство в ЄС та відставанням, а в умовах війни значним, процесів переходу до циркулярних економічних моделей, спрямованих на збереження довкілля, що актуалізує необхідність підготовки фахівців із циркулярної економіки; наявністю досвіду впровадження моделей циркулярної економіки і підготовки фахівців із циркулярної економіки в країнах Європейського Союзу та відсутністю досліджень щодо вивчення й узагальнення такого досвіду; випереджувальною й превентивною функцією освіти та недостатнім урахуванням сучасних трендів в європейському освітньому просторі, зокрема щодо навчання циркулярної економіки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *вперше* досліджено професійну підготовку фахівців із циркулярної економіки у Республіці Фінляндія, Республіці Польща і Україні, виявлено тенденції такої підготовки у кожній країні, здійснено їх порівняння; визначено критерії порівняння (спонукально-мотиваційний, організаційний, змістовно-процесуальний, прогностично-перспективний); виокремлено *подібні тенденції* професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки: у Фінляндії, Польщі й Україні (створення нормативно-правової бази переходу до циркулярної економіки, підготовки фахівців за цим напрямом; розроблення і впровадження освітніх програм професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у вищій освіті; поширення кращого досвіду впровадження моделей циркулярної

економіки); у Фінляндії і Польщі (пріоритет фінансової підтримки циркулярних проєктів з боку держави та бізнесу; поступовий перехід національної економіки до циркулярної моделі; просвіта дітей, молоді, населення країни щодо важливості охорони навколишнього середовища та досягнення цілей сталого розвитку; упровадження пілотних проєктів інтеграції принципів циркулярної економіки в освітній процес закладів освіти всіх рівнів); визначено *специфічні тенденції* професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки: у Фінляндській Республіці – системна взаємодія суб'єктів (державна – заклади освіти – учасники – ринок праці) реалізації цілей сталого розвитку, національної моделі циркулярної економіки і підготовки фахівців із циркулярної економіки; наявність «циркулярного» ринку праці і «циркулярних» професій; у Республіці Польща – пріоритетна роль системи післядипломної освіти у підготовці фахівців із циркулярної економіки; різноманітність суб'єктів навчання циркулярної економіки; залучення представників бізнесу і науки до освітнього процесу; в Україні – відсутність цілісної системи професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки; провідна роль закладів вищої освіти у розробці освітніх і робочих програм підготовки фахівців з проблем циркулярної економіки; *здійснено порівняння* організації, змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндії, Польщі і Україні; *визначено перспективні напрями* впровадження фінського й польського досвіду професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки в Україні та *сформовано за ними рекомендації* щодо необхідності розроблення нормативно-правового забезпечення екологізації економіки засобами освіти; створення системи професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки; формування мотивації суспільства до зміни традиційної економічної моделі на кругову відповідно до цілей сталого розвитку; створення циркулярного ринку праці; розширення класифікатора професій, включення до нього «циркулярних» професій; розширення кола суб'єктів, задіяних у підготовці фахівців із циркулярної економіки; забезпечення взаємозв'язку між досягненнями економічної науки і практики та формуванням змісту професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки; розроблення змісту навчання циркулярної економіки відповідно до потреб України та пріоритетних секторів упровадження циркулярної економіки; формування системи просвіти населення і навчання циркулярної економіки з дошкільного віку; визнання провідного значення всіх ланок системи освіти у вирішенні проблем трансформації економіки до кругової; пріоритетності системи післядипломної освіти у прискоренні трансформаційних процесів в економіці України; цифровізації та практико-орієнтованого характеру професійної підготовки фахівців; зміни парадигми і методів навчання, упровадження виробничих проєктів; організації циркуляції знань і вмінь у процесі підготовки фахівців, залучення до організації

освітнього процесу роботодавців, стейкхолдерів, різних установ тощо, які є замовниками фахівців із циркулярної економіки; *удосконалено* зміст, форми і методи професійної підготовки економістів з урахуванням досвіду Фінляндії і Польщі; *подальшого розвитку набули* методологія міждисциплінарного дослідження, зокрема введено додатковий рівень методології – міждисциплінарний, розширено зміст етапів дослідження з порівняльної професійної педагогіки.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у тому, що здійснено порівняння базових понять дослідження в англomовному, польському й українському науковому просторі; обґрунтовано міждисциплінарну сутність понять «фахівець з циркулярної економіки», «компетентність з циркулярної економіки», «професійна підготовка фахівців із циркулярної економіки»; проаналізовано європейський контекст визначення структури: компетентності з циркулярної економіки, інноваційної компетентності, проєктної компетентності; теоретично обґрунтовано критерії порівняння (спонукально-мотиваційний, організаційний, змістовно-процесуальний, прогностично-перспективний) тенденцій професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндській Республіці, Республіці Польща і Україні; здійснено систематизацію тенденцій професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндії, Польщі і Україні (на державному рівні, на рівні закладів освіти); класифікацію дисертаційних робіт і публікацій українських учених з проблеми професійної підготовки фахівців економічної галузі; обґрунтовано положення про: взаємозумовленість досягнення цілей сталого розвитку, переходу до моделей циркулярної економіки, навчання циркулярної економіки всіх верств населення; світоглядне значення циркулярної економіки для утвердження нової філософії цивілізаційного розвитку людства.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що *здійснено комплексний аналіз*: освітніх і робочих навчальних програм, змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки для всіх рівнів вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії) (Фінляндія); у системі післядипломної освіти і на рівні бакалавра (Польща); освітніх і робочих навчальних програм, змісту, форм і методів підготовки фахівців із проблем циркулярної економіки для всіх рівнів вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії) (Україна), що може бути використаним у створенні цілісної системи підготовки таких фахівців в Україні для повосного відновлення економіки та екології; *розроблено та впроваджено*: методичні рекомендації «Професійна підготовка фахівців із циркулярної економіки: досвід Республіки Польща» і «Професійна підготовка фахівців із циркулярної економіки: досвід Фінляндської Республіки» для викладачів та студентів закладів вищої освіти всіх напрямів підготовки, зокрема

економічних спеціальностей; авторську монографію «Тенденції професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндській Республіці, Республіці Польща і Україні: порівняльний аналіз», яка стала основою для збагачення змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти України з урахуванням фінського і польського досвіду.

Матеріали дослідження можуть бути використані для створення системи навчання циркулярної економіки на всіх рівнях освіти (дошкільна, шкільна, професійна (професійно-технічна), фахова передвища, вища, післядипломна, освіта дорослих) і організації просвіти населення з питань сталого розвитку і циркулярної економіки; розроблення освітніх і робочих навчальних програм підготовки фахівців із циркулярної економіки з урахуванням виявлених тенденцій такої підготовки у закладах вищої освіти (Фінляндська Республіка), системі післядипломної освіти (Республіка Польща); створення оптимальної моделі навчання фахівців із циркулярної економіки з урахуванням національних традицій та накопиченого досвіду з підготовки «зелених» фахівців; проведення подальших наукових досліджень з проблем професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки; при викладанні предметів: «Регіональна економіка», «Національна економіка», «Циркулярна економіка», «Методологія міждисциплінарних порівняльних досліджень у галузі освіти», «Екологія», «Педагогіка вищої школи», навчальних дисциплін фахової підготовки вчителів і вихователів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти: Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка № 70–10/29 від 09.01.2023р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 1–Н від 30.01.2023 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/01 від 31.01.2023 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 64/01 від 11.01.2023 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01–15/569 від 29.12.2022 р.); Національного університету «Острозька академія» (довідка № 20 –2023 від 07.03.2023 р.); ПЗВО «Київський міжнародний університет» (довідка № 227 від 31.01.2023 р.); відокремленого структурного підрозділу «Рівненський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» (довідка № 25 від 02.02.2023 р.). Результати дослідження впроваджувалися особисто автором у процесі проведення дидактичних занять з предметів «Мікроекономіка», «Економіка та аналіз підприємництва» у Гуманістично-економічній Академії в Лодзі (Республіка Польща), що підтверджено довідкою ректора Академії від 02. 02. 2023 року; лекцій і семінарських занять з предметів «Регіональна економіка», «Національна економіка» у ПЗВО «Київський міжнародний університет»; лекційних та практичних занять з дисциплін «Оцінка фінансового ринку»,

«Банківський менеджмент», «Інвестиційна аналітика та управління ризиками» у Національному університеті «Острозька академія».

Особистий внесок здобувача. У роботах, опублікованих у співавторстві, автору належить: [16] – розроблення методології, методологічних рівнів та концепції дослідження, обґрунтування критеріїв порівняння; [28] – аналіз методів та засобів економіко-математичного моделювання дослідження; [29] – аналіз зарубіжних і вітчизняних праць щодо професійної підготовки фахівців соціономічних професій; [30] – аналіз підготовки фахівців у закладах вищої освіти в контексті співпраці з науковими установами; [31] – формальний аналіз та узагальнення моральних норм, місця моралі у викладанні медичної етики; [32] – обґрунтування людини в освіті як унікальної частини реальності, її здатності гармонізувати світ; [34] – розроблення схеми онтології предметної дисципліни, яка може застосовуватися для опису предметної області в будь-якій сфері наукового знання; [35] – виконання математичних розрахунків ефективності розумного споживання; [37] – визначення переваг дистанційної форми навчання; [38] – опис платформи Moodle та її переваг для застосування в освітньому процесі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на наукових конференціях і семінарах різного рівня: зокрема, *міжнародних* – «Формування здоров'язберезувальних компетентностей молоді в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (Хмельницький, 2020); «Організація і менеджмент в сфері послуг» («Organization and management in the services' sphere» (Ополе, Республіка Польща, 2020); «Андрагогічні засади сучасної вищої освіти» (Київ, 2020); «Сучасні стратегії розвитку університету в контексті євроінтеграції» (Київ, 2020); «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (Запоріжжя, 2021); «Проблеми професійної підготовки в умовах євроінтеграції освітнього процесу: погляд науковців і практиків» (Київ, 2021); «Глобальні та регіональні аспекти сталого розвитку» («Global and regional aspects of sustainable development», (Копенгаген, Данія, 2021); «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації» (Київ, 2021); «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіти – 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу» (Київ, 2022); «Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку» (Лубни, 2022); «Освітологія – 2022. Якість університетської освіти: міждисциплінарний дискурс» (Київ, 2022); «Ольвійський форум – 2022» (Миколаїв, 2022); «The future of European Union» (Варшава, 2022); «Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу» (Київ, 2023); «Сучасні тенденції розвитку вищої освіти та академічного партнерства в умовах воєнного стану» (Київ, 2023); «Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки

для України» (Київ, 2023); *всеукраїнських* – «Державна політика цифрового розвитку. Електронне урядування» (Київ, 2021); *методологічних семінарах* НАПН України – «Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах нових викликів» (Київ, 2022), «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання» (Київ, 2023); *наукових семінарах* ПЗВО «Київський міжнародний університет» (2019 – 2022 рр.); у процесі наукового стажування у Республіці Фінляндія (2022 р.).

Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 41 науковій праці, у тому числі: 1 одноосібна монографія; 1 розділ у колективній монографії; 2 одноосібні методичні рекомендації; 23 статті у провідних фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 5 статей у журналах, що індексуються у наукометричних базах Scopus та WOS; 2 публікації у зарубіжних періодичних виданнях; 7 тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Спеціалізована вчена рада рекомендує використовувати результати дослідження для створення цілісної системи професійної підготовки та навчання фахівців із циркулярної економіки в Україні, просвіти населення з цих питань задля повоєнного відновлення на засадах сталого розвитку екології та економіки територій України, зруйнованих під час російського повномасштабного вторгнення, а також при розробленні змісту навчальних курсів з економічних та екологічних проблем для фахівців всіх напрямів професійної підготовки, методології досліджень проблем порівняльної професійної освіти, при укладанні підручників та навчальних посібників, методичних рекомендацій.

Спеціалізована вчена рада вважає, що дисертаційна робота Сисоєва Олексія Володимировича «Тенденції професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки у Фінляндській республіці, Республіці Польща і Україні» є завершеною науковою працею, виконаною особисто дисертантом, що містить нові наукові положення і висновки, сукупність яких кваліфікується як вагомий внесок у розвиток теорії та методики професійної освіти.

Дисертація відповідає пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197, що дає підстави для присудження Сисоєву Олексію Володимировичу наукового ступеня доктора педагогічних наук (доктора наук) зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

На підставі результатів таємного голосування та прийнятого висновку докторська рада присуджує **Сисоєву Олексію Володимировичу** науковий

ступінь доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Головуючий на засіданні
спеціалізованої вченої ради
з присудження наукового
ступеня доктора наук Д 29.053.01

Олена КАРАМАН

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
з присудження наукового
ступеня доктора наук
Д 29.053.01

Наталія МОРДОВЦЕВА

28 вересня 2023 р.